

את פסחו ולמול את בנו, אדם שמהלך בדרך כשהוא צריך לשחוט את הקרבן פסח או שהוא הולך למול את בנו אז בזה אם ושמע שמת לו מת אם הוא שמע שמת לו מת אחד מן הקרובים שהוא חייב להתעסק בקבורתם ולהתאבל עליהם יכול יחזור ויטמא הייתי סבור שהוא צריך לחזור ולטמא את עצמו, אמרת לא יטמא הרי שהוא לא צריך לטמא את עצמו משום שמכיון שהוא נמצא בעונת שחיטת הפסח, היינו כבר הגיע הזמן של שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח והקרבן פסח הוא מצות עשה חמורה שיש חיוב כרת במי שלא הקריב את הפסח במזיד, הוא חייב כרת, ואדם זה אם הוא יטמא את עצמו לקרובים מתבטל הוא מלעשות את הפסח, הרי שמצות הפסח שהיא מצוה חמורה שחייבים בה כרת דוחה את החיוב שלו להטמא לקרובים והוא לא נטמא לקרובים, וכמו כן כשהוא הולך למול את בנו שגם מילה היא מצות עשה חמורה, שהרי על מילה אדם שלא מל את עצמו והוא לא מהול הוא חייב כרת, הרי שמילה היא ג"כ מצות עשה חמורה שחייבים עליה כרת ולכן אפילו שהוא שמע שמת לו מת אין הוא נטמא כדי לא להתבטל מהמצוה של למול את בנו.

ורש"י מביא בסוף העמוד שיש מי שפירשו כאן מה שהוא הולך למול את בנו הכוונה לצורך הקרבת הפסח, כי הרי יש הלכה מילת זכריו מעכב בפסח, היינו אדם שיש לו בן למול ועדיין לא מל אותו זה מעכב אותו מלהיות כשר להקרבת הפסח, אז לכן הוא מל את בנו כדי שיוכל להקריב את הפסח, או בזה אנחנו אומרים שלא צריך להטמא להם, ומה שרש"י הזכיר שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל עליו חובת הפסח הסביר זאת בהגהות מלא הרועים שכוונת רש"י לדברי הגמרא בסוכה דף כ"ו שם מבואר שהם טימאו את עצמם לקרוביהם ולא הקריבו את הפסח ועל זה הם באו כמו שמפורש בתורה בפר' בהעלותך לומר שהם היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו להקריב את הפסח במועדו ואז הקב"ה אמר למשה להקריב פסח שני, זה בגלל שהם טימאו את עצמם לפני שהגיע הזמן של שחיטת הפסח, אבל כאן שכבר הגיע זמן שחיטת הפסח וחל החובת פסח אין החובת פסח נדחית מפני החיוב שלו להטמא לקרובים ולהתעסק בקבורתם.

יכול הייתי סבור לומר כשם שאינו מטמא להם כמו שלא מטמא את עצמו לקרובים כשהוא שמע שמת לו מת כך אינו מטמא למת מצוה אז הוא גם לא צריך לטמא את עצמו למת מצוה תלמוד לומר ולאחותו על זה בא הפסוק לאחותו ללמד לאחותו הוא דאינו מטמא

- דף כ' ע"א

אבל מטמא הוא למת מצוה, כך היא הדרשה בברייתא ללמוד מ"ולאחותו".

ומזה שואלת הגמרא אמאי למה הוא מטמא את עצמו למת מצוה לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' הרי מה שאתה מחייב אותו להתעסק בקבורתו של אותו מת מצוה זה משום כבוד הבריות, כבודו של המת שלא ישאירו אותו מוטל בבזיון בדרך אלא יעסקו בקבורתו, הרי שכבוד הבריות דוחה דבר תורה ודוחה את שחיטת הפסח שהוא מתבטל בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת, דוחה את מילת בנו בגלל שהוא מתעסק בכבודו של המת בקבורתו של המת מצוה שזה

שלמדנו בעמוד א' על אלעזר בן חנוך שנתנדה על שפקפק בנט"י, ואילו המגילת אסתר ושאר המפרשים דנים ליישב את שיטת הרמב"ם שלא יקשה עליו מגמרא זאת שהקשה הרמב"ן.

[הגמרא אמרה אמר ר' יהודה אמר רב המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק, הוא חייב לפשוט את הבגדים כדי לא לעבוד על האיסור של לבישת כלאים שעטנו צמר ופשתים יחדו, מ"ט אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול ה' אין חולקים כבוד לרב, חייב האדם לבזות את עצמו ולפשוט את בגדיו שיש בהם לבישתם איסור כלאים ואינו חס על כבודו מפני שהתורה צותה לא לעבור על האיסור הזה של כלאים.]

ועל זה מביאה עכשיו הגמרא תא שמע (במדבר ו') ולאחותו מה תלמוד לומר.

פסוק זה נאמר בפרשת נשא אצל הנזיר שהתורה אומרת על נפש מת לא יבא, כל ימי הנזירות אסור לו לנזיר להטמא למתים ולאחר מכן כתוב לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם, והפסוקים האלו באו לדרשה שהרי כשהתורה אמרה על נפש מת לא יבוא כללה התורה את כל המתים ולמה יצאו לפרש שגם לאביו ולאמו ולאחותו לא יטמא, לומדים מזה שזה בא ללמד כך, לאביו לא יטמא, הנזיר אינו מטמא את עצמו לעסוק במיתת אביו ולקבור אותו, פרט למת מצוה שאם הנזיר היה מהלך בדרך ומצא מת מוטל במקום שאין מי שיתעסק בקבורתו זה נקרא מת מצוה שבמת מצוה חייב הנזיר לטפל ולהתעסק ולהתעסק בקבורתו ולהטמא לו, אח"כ כשכתוב לאמו את זה כבר לא צריך כדי ללמד שהנזיר מטמא את עצמו למת מצוה כי את זה יודעים כבר מלאביו אז למה נאמר גם לאמו מה ת"ל, אלא דורש הספרי שזה בא ללמד שאם יש לו לאדם זה שתי קדושות, הוא נזיר וביחד עם זה הוא כהן שכהן ג"כ הוזהר לנפש לא יטמא בעמיו שאסור לו להטמא למתים, אומרת התורה זה שיש בו שתי קדושות גם שהוא נזיר וגם שהוא כהן לאמו לא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה, גם הוא על אף שיש לו שתי קדושות רק לאמו הוא לא מטמא אבל למת מצוה שאין מי שיתעסק בקבורתו חייב הוא להטמא, לאחיו מה ת"ל, גם כן לאותה דרשה לאחיו הוא דלא מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה שאפילו אם הוא כהן גדול שקדושתו יתרה מקדושתו של כהן הדיוט והוא גם בנוסף לזה נזיר הרי יש לו א"כ קדושה יתירה גם שהוא נזיר וגם שהוא כה"ג אע"פ כן אומר הפסוק לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה, הרי שהברייתא בספרי דרשה לאיזה צורך התורה פירטה לאביו לאמו ולאחיו, ועל זה בא המשך הברייתא שאנחנו כאן עוסקים בה, ולאחות מה ת"ל, ולאיזה צורך כתוב ולאחותו, הרי שבביל נזיר עצמו אין לנו צורך בפסוק הזה כיון שלנזיר כבר אמרנו יש לי את הפסוק לאביו שהוא מטמא למת מצוה, אפילו אם הוא גם כהן יש לי פסוק לאמו, אפילו אם הוא גם כה"ג יש לי פסוק לאחיו, אז אין לי צורך בפסוק לאחותו לענין נזיר, וזו מדה שדורשים בה את התורה "אם אינו ענין" אם אין לי צורך בפסוק לזה תנהו ענין לענין שצריך כן את הדרשה, ולכן הפסוק הזה בא לומר הרי שהיה הולך לשחוט

בשבב ואל תעשה ומשום כבוד הבריות נדחה דבר תורה כשהוא נדחה בשבב ואל תעשה, משא"כ הלושב כלאים הרי הוא עוקר את האיסור במעשה ממש שהוא לובש אותו ולכן אין ללמוד מ"ולאחותו" שגם בכלאים יהיה מותר לו לעקור בידים את האיסור של כלאים כי בזה בוודאי כבוד הבריות אינו דוחה את איסורי תורה כשהם נעקרים ע"י מעשה בידים.

שואל רש"י למה לא נלמד ממה שהתורה אבל אמרה שהכהן והנזיר מטמאים את עצמם למת מצוה והרי הטומאה שהם מטמאים את עצמם למת מצוה והתורה התירה את זה לכהן ולנזיר הרי את זה הוא עוקר בידים מפני כבוד הבריות, משום כבודו של המת מצוה שהוא כבוד הבריות אמרה התורה שמותר לו להטמא שהוא עוקר בידים את הלאו של לנפש לא יטמא בעמיו שהוזהר בו הכהן ואת הלאו של על נפש מת לא יבוא שהוזהר בו הנזיר ומשם נלמד שגם לעקור בידים איסור תורה מותר משום כבוד הבריות, עונה רש"י שאין הדברים דומים משום שכאן לא כבוד הבריות דוחה את האיסור של הכהן והנזיר להטמא אלא שמלכתחלה כשהתורה אמרה את הלא תעשה של טומאה שלכהן אסור לו להטמא האיסור הזה לא נאמר על מת מצוה, כשם שהוא לא נאמר בכהן הדיוט לגבי קרובים הרי לקרובים גם מותר לכהן הדיוט להטמא ולא נאסר עליו בכלל להטמא לקרובים כמו כן לא נאסר על הכהן הדיוט על הכה"ג ועל הנזיר להטמא למת מצוה ומעולם לא נאסר מטומאה זו ואין זה דחיה שכבוד הבריות דוחה את הלא תעשה, משא"כ השבת אבידה שעליה למדנו לעיל שלומדים מ"והתעלמת" שזקן ואינו לפי כבודו רשאי להתעלם ולא לקיים את המצוה של השבת אבידה או מה שלמדנו עכשיו שמשום כבוד הבריות של העתסקות בקבורת מת מצוה הוא מתבטל מעשית הפסח, השבת אבידה ופסח לכל ישראל נאמר ומשום כבוד הבריות ניתנו להדחות לכן היינו צריכים להגיע לאותו תירוץ וללמוד מזה שדחייתם של מצוות אלו אינן נעשית בידים אלא בשבב ואל תעשה, שהוא יושב ואינו משיב את האבידה, יושב ואינו שוחט את הפסח, בזה נדחית המצוה, משא"כ כלאים שבמעשה ידיו הוא יעקור בידים וידחה את האיסור על זה התורה כן הזהירה באזהרתו ואין האיסור הזה נדחה משום כבוד הבריות, כך תירץ רש"י.

התוס' בד"ה שאל תעשה מביאים את תירוץ של רש"י ותמיהים עליו שא"כ כל מקום שאמרנו עשה דוחה לא תעשה נחשיב את זה לשבב ואל תעשה ואיך קוראים לזה תמיד דחיה למה לא נאמר שזה לא נחשב דחיה אלא שהלאו לא נאמר באופן כזה שיש עשה שסותר את הלאו, עוד מקשים תוס' למול מילת הבן ביום שמיני ללידתו אז הרי ביום השמיני ימול בשר ערלתו ומילה ביום השמיני מילה בזמנה דוחה שבת ומלים את הבן אפילו בשבת, וכמו כן מקריבים קרבן תמיד בשבת, מקריבים קרבן פסח אם י"ד בניסן ערב פסח חל בשבת, וכל אלו נקראים בגמרא בפסחים דף ס"ט דחיה, והרי שזה נקרא דחיה ולא אומרים שבאיסור שלא לעשות מלאכה בשבת מעולם האיסור לא נאמר על מילת בן מילה בזמנה או שהאיסור של עשית מלאכה לא נאמר על הקרבת התמיד או הקרבת הפסח בשבת וזה נקרא דחיה, אז גם כאן מה שהתירו

גדול כבוד הבריות למה לא נאמר אין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' שכבוד הבריות אינו יכול לדחות את מה שהוא מחוייב מן התורה. עונה הגמרא שאני התם דכתיב ולאחותו הרי יש לי פסוק ולאחותו שהוא בא ללימוד זה ללמד שהוא צריך להטמא למת מצוה על אף שבזה הוא יתבטל מלעשות את הפסח או מלמול את בנו.

שואלת הגמרא וליגמר מינה אז א"כ נלמד מ"ולאחותו", כמו שכאן משום כבודו של המת מצוה, משום כבוד הבריות, אמרה התורה לדחות דבר תורה ולבטל את שחיטת הפסח נלמד מזה שבכל מקום כבוד הבריות דוחה, וגם מי שמוצא כלאים בכגדו אינו צריך לפשוט אותם בשוק משום שכבודו של האדם שהוא כבוד הבריות דוחה את האיסור תורה.

עונה הגמרא שב ואל תעשה שאני.

מסביר רש"י הרבה דברים התיירו לעקור דבר תורה מפני סיג ומפני כבוד הבריות אבל זה בדווקא כשהעקירה שעוקרים את הדין תורה אינו עוקר ע"י עשייה שעושה בידים אלא ע"י שהוא יושב במקומו ואינו עושה את מה שהתורה צותה עליו לעשות והדבר תורה נעקר מאליו, לא שהוא עוקר אותו בידים.

מביא על כך רש"י את הדוגמא של הגמרא ביבמות דף צ' תקיעת שופר ולולב בשבת וסדין בציצית, פירושו תקיעת שופר בר"ה שהיא מצות עשה דאורייתא אעפ"כ כשר"ה חל בשבת גזרו חכמים משום סיג שמא יעבירונו ד' אמות בר"ה שאין תוקעין בשופר בר"ה שחל בשבת ומבטלין בזה מצות עשה דאורייתא, כמו כן אם חל יו"ט ראשון של סוכות ביום השבת שמן התורה מצווים לקחת ד' מינים (לקחת לולב), הרי שגזרו רבנן שמא יעבירונו ד' אמות בר"ה ואסרו עליו לקחת ד' מינים בשבת, סדין בציצית, סדין של פשתן מן התורה צריך להטיל בו ציצית על אף שיש כאן תכלת שהוא צמר ויש כאן צמר ופשתים יחדו שזה כלאים, לומדים מהפסוק שנאמר בפר' כי תצא לא תלבש שעטנז וסמוך לכך כתוב גדילים תעשה לך שזה מצות ציצית שהעשה של ציצית דוחה את האיסור של כלאים ואעפ"כ גזרו מדרבנן לא להטיל ציצית בסדין של פשתן גזרה משום כסות לילה, שמא הוא ילבש את זה בלילה או שהוא יטיל ציצית בכסות השייך ללילה ואז זה כלאים כיון שאין כאן מצות ציצית ולכן גזרו רבנן שלא מטילים ציצית בסדין של פשתן שמא הוא יבא ללבוש אותו גם ככסות לילה, עכ"פ הגמרא שם מבארת שיש כח ביד חכמים לעקור דבר בשבב ואל תעשה, חכמים משום סיג גדר וגזירה יש בכחם לגזור שלא לקיים את המצוה והמצוה מתבטלת מאליה בשבב ואל תעשה, אומרים לו שב ואל תתקע בשופר, שב ואל תטול לולב, שב ואל תטיל ציצית בסדין שאתה לובש, את זה יש כח ביד חכמים לעשות, ולכן גם משום כבוד הבריות נדחה האיסור אם דוחים אותו בשבב ואל תעשה, כאן הכבוד בריות של מת מצוה דוחה את עשית הפסח ואת מילת בנו, איך הדחיה איך העקירה איך שחיטת נפסח נעקרת בשבב ואל תעשה, אומרים לו תטמא עצמך למת וממילא תתבטל מעשית הפסח, הרי שעקירת המצוה של עשית הפסח היא בשבב ואל תעשה, כמו כן מילת הבן נעקרת

היה אומר טעם המשניות הללו קשה עלי ככל הקושיות שהיו שני רבותי רב ושמואל מתקשים בהם בכל הגמרא, הרי שלא היה ברור לו, כך לשון רש"י בגמרא תענית דף כ"ד ע"ב "ולא נהירא", שלא היה נהירא ליה אותם סוגיות של טהרות, ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא.

מסביר רש"י תליסר מתיבתא הכונה י"ג פנים, ורש"י מביא על כך גמרא בנדרים דף מ"א שרבי היה לומד את ההלכה ב"ג פנים היינו ב"ג אופנים, ויש אומר אביי, יש בידינו י"ג פנים משנה וברייתא של ו' סדרים וגם במסכתא עוקצין אנחנו לומדים אותה ב"ג פנים, ומה הם הי"ג הפנים שיש במשניות ובמסכתא עוקצין, אומר רש"י כגון משנת רבי, היינו ו' סדרי משנה שסידר אותם רבינו הקדוש ויש לנו תוספתא של ר' חייא שסידר ברייתות בכל הו' סדרים ויש לנו משנת בר קפרא, יש לנו לוי, כתוב תנא דבי לוי, לוי סידר ברייתות, ויש תנא דבי שמואל, אז היו להם י"ג אופנים י"ג פנים של משניות וברייתות בו' סדרים ואפילו במסכתא עוקצין, כך פירש רש"י אצלנו.

תוס' מביאים פירוש אחר שיש מפרשים תליסר מתיבתא פירושו ישיבות, מתיבתא זה ישיבה, י"ג ישיבות יש בנו שבקיאים, והמספר י"ג אומרים תוס' הוא לאו דווקא אלא לשון הרגיל בגמרא, גם בתענית דף כ"ד פירש רש"י י"ג מתיבתות י"ג ישיבות בקיאים בסדר טהרות ובעוקצין יש לנו בעיר זו, כך שלימוד התורה בשני ר' יהודה בדורותיו של ר' יהודה שהם דורות הראשונים לא היה גדול יותר מאשר דורינו אנו.

עכשיו נבא להסביר מה הם אותם שתי משניות בעוקצין שר' יהודה היה כ"כ מתקשה בהם, רש"י פירש כאן את המשנה השניה שהובאה שזיתים שכבשם בטרפיהם טהורים, הדין הוא לגבי יד לטומאה, מביא רש"י מהגמרא חולין דף ק"ח שם למדים שיד לאוכל מביא עליו טומאה, פירושו אוכלים מקבלים טומאה אם הם הוכשרו לקבל טומאה ונוגע בהם שרץ האוכל נטמא, יד זה כמו יד לאחוז בו את הכלי כך כל דבר שאפשר לאחוז בו את האוכל יש לו תורת יד, ואע"פ שהיד עצמו אין לו קבלת טומאה כי הוא לא ראוי לאכילה אבל כיון שהוא יד שבו אפשר לאחוז את האוכל אז אם השרץ (הטומאה) נגעה ביד נטמא גם האוכל, זהו הדין יד שמביא טומאה על האוכל, עכשיו כשמוסקין את הזיתים היינו מלקטים את הזיתים, אם העלים שלהם זה נקרא בטרפיהם פירושו בעלים שלהם כדי שבעלים שלהם יהיה ניתן לאחוז את הזיתים נמצא שהעלים הם יד לזיתים ושרץ או טומאה הנוגעת בעלים שהם היד תביא טומאה על הזיתים שהם האוכל, אומרת המשנה שאם הוא כבש אותם בטרפיהם בחומץ, אם הוא כבש את הזיתים בחומץ יחד עם העלים אז בטל תורת יד מן העלים לפי שהכבישה שהוא כובש אותם בחומץ מרקיבה את העלים הם נהיים רקובים ומרככת אותם שהם נהיים רכים ושוב הם אינם ראויים לאחוז בהם את הזיתים, אם הוא יאחז בעלה כזה אחרי שכבשו אותו הוא לא יוכל לאחוז בזה את הזיתים ואת האוכל, אז לכן בטל מהם תורת יד והם טהורים.

גם המשנה הקודמת שרש"י כאן לא פירש אותה שהאשה

לכהן ולנויר לטמא את עצמו זה כן נקרא דחיה, ולמה לא נלמד משם שגם לעקור בידים ניתן לעקור איסור תורה משום כבוד הבריות, מתרצים התוס' שמנויר א"א ללמוד שיש פירכא מה לנויר שכן ישנו בשאלה, הרי הנזיר יכול לשאול על נזירותו אצל החכם והחכם יתיר לו את נזירותו לכן איסורי הנזיר הם קלים יותר, ועל אף שמצאנו שהאיסור טמא שאסור לו לנויר להטמא נדחה מפני כבוד הבריות א"א ללמוד מזה לשאר הלאומים כי לאו זה של נזיר הוא קל יותר משום שנויר ישנו בשאלה, וכמו כן הלאו של כהנים זה הרי לאו שאינו שוה בכל זה לאו שלא הוזהרו בו כל ישראל רק הכהנים בלבד, לאו שאינו שוה בכל גם הוא נקרא לאו קל יותר ואין ללמוד מה שהתורה אומרת שכבוד הבריות דוחה את הלאו של הכהן שאסור לו להטמא הן ללמוד מזה לשאר לאומים כי הלאו של כהונה הוא ג"כ לאו קל יותר כי הוא לאו שאינו שוה בכל, כך תירצו התוס'.

ומעניין שלדעת הבעל המאור יש גירסא כזאת בגמרא והוא אומר שהוא מצא כך בנוסחאות הבאות מספרד שזה כך קושיה הגמרא, בגירסא של הגמרא שהיה לבעל המאור הוא מביא, וכי תימא נילף מכהן מה לכהן שכן לאו שאינו שוה בכל, אלא שהבעל המאור כבר אומר שהנוסחא הזאת לא מצויה בכל הספרים וכך הוא אומר משמע מדברי רש"י שהרי רש"י שאל זאת כקושיא ולא הביא את התירוץ הזה משמע שלא היתה כך גירסתו בגמרא, כך הסביר כאן הבעל המאור.

אומרת הגמרא אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש ליה ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא, ר"פ שואל את אביי למה בדורות הראשונים היה מתרחש להם ניסים ואילו בדורותינו אנו אין מתרחשים לנו ניסים.

אי משום תנויי אם משום לימוד התורה שהיה בדורות הראשונים יותר מאשר בדורותינו.

בשני דרב יהודה כולי תנויי בנייקין הוה באותן שנים של ר' יהודה שהם הדורות הקודמים יותר לר"פ ואביי כל לימודם היה בנייקין, אומר רש"י לא היו גדולים בכל הגמרא של ד' סדרים אלא רק בג' בכות דהיינו ב"ק ב"מ ב"ב, ובצד כבר מצויין שרש"י במסכתא תענית פירש שהכונה לכל סדר נזיקין, מסביר רש"י מה ענין זה של ר"פ שהוא שואל את אביי להביא אותו כאן, משום שבתשובת אביי נלמד שהטעם לחילוק הזה בין דורות הראשונים זה משום שהם היו מוסרים את נפשם על קדושת ה' ומכיון שגם עד עכשיו עסקנו במי שמבזה את עצמו על קדושת ה' לפשוט כלאים שהוא מצא בכגדו אז הוא פושט את הבגד באמצע השוק ומתבזה בזה על קדושת ה' לכן הביאו כאן את הענין הזה, א"כ שואל ר"פ את אביי שאם הסיבה לחילוק שבין דורות הראשונים לדורותינו אנו זה בגלל שהם למדו יותר הרי בשנות ר' יהודה, בדורו של ר' יהודה כל הלימוד שלהם היה בנייקין ואנן קא מתנינן שיתא סדרי ואילו אנחנו לומדים את כל הו' סדרי משנה, וכי הוה ממי רב יהודה בעוקצין כשר' יהודה היה מגיע למסכתא עוקצין והוא היה לומד את המשנה האשה שכובשת ירק בקדרה ואמרי לה זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא הוינא הכא הוא

לה מתון מתון ארבע מאה זוזי שויא שמתון זה הרי לשון מתון מתאן שזה מאתים כלומר ד' מאות שתי פעמים של שתי מאות כלומר השם ששמך מתון גרם לי שהפסדתי פעמיים מתון שזה ד' מאות זוז, רש"י מפרש לשון אחר שמתון זה מלשון המתנה, לחכות, היא המתנתי והייתי מחכה, לא ממחר לקרוע את הבגד עד שהיה מתברר לי שזו גויה הייתי משתכר ומרויח ד' מאות זוז.

אומרת הגמרא רב גידל הוה רגיל דהוה קא אויל ויתבי אשערי דטבילה רב גידל היה רגיל ללכת ולשבת על שערי בית הטבילה שם נשות ישראל היו טובלות, אמר להו הכי טבילו והכי טבילו והיה מלמד אותם איך צריך לטבול, אמרי ליה רבנן לא קא מסתפי מר מיצר הרע האם אין כבודו מפחד מיצר הרע, אמר להו דמיין באפאי כי קאקי חיורי הם דומות לפני כמו אווזים לבנים, כל כך היה גודל קדושתו של האמורא הקדוש רב גידל שלא היה חושש שיעלה בלבו הרהור עבירה ח"ו כיון שדמו בפניו כמו אווזים לבנים.

אומרת הגמרא רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אויל ויתבי אשערי דטבילה גם ר' יוחנן היה רגיל לשבת על שערי בית הטבילה, אמר כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה כשכנות ישראל יעלו מן הטבילה מסתכלן כי יסתכלו בו, על ר' יוחנן, ונהויו להו זרעא דשפירי בוותי ויהיה להם ילדים יפים כמוני, שהרי הגמרא אומרת בפרק השוכר את הפועלים ב"מ דף פ"ד, שופרא דר' אבהו מעין שופרא דיעקב אבינו ושם מבואר בגמרא שר' יוחנן היה משפירי קרתא דירושלים, והוא היה אדם יפה תואר, והרי שר' יוחנן היה אדם יפה מאד לכן הוא רצה שיסתכלו עליו וע"י זה יולידו ילדים יפים כמותו, אמרי ליה רבנן שאלו אותו החכמים לא קא מסתפי מר מעינא בישא האם אין אתה מפחד מעין הרע, אמר להו אנא מזרעא דיוסף קא אתינא אני מזרעו של יוסף הצדיק דלא שלטת ביה עינא בישא שלא שולט בהם עין הרע דכתיב (בראשית מ"ט) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין עולי פירושו עולי, מסולק, מסולקים מן העין, שאין העין שולטת בהם, וזה מה שהוא אמר אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא.

רבי יוסי ברבי חנינא אמר מהבא שבזרעו של יוסף לא שולט עין הרע לומד את זה ר' יוסי בר' חנינא מהפסוק שנאמר בברכתו של יעקב (בראשית מ"ח) לנערים למנשה ואפרים, הוא בירך אותם וידגו לרב בקרב הארץ, אז הוא נקט לשון דגים מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם הרי הדגים בים מכוסים במים וא"א לראות אותם ולכן אין העין שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם גם זרעו של יוסף לא שולט בהם עין הרע, ואי בעית אימא עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו שלא רצה להנות מאשת אדוניו, יוסף הצדיק לא רצה להסתכל על אשת אדוניו על אשת פוטיפר אין עין הרע שולטת בו לכן שכרו שאין העין הרע שולטת בו.

אומר כאן הב"ח להסביר בהגהות הב"ח אות א' למה את רב

שכובשת ירק בקדרה, הסביר זאת רש"י בתענית דף כ"ד ע"ב, כובשת פירושו עוצרת, סוחטת, שאם היא סוחטת את הירק כדי שיצאו ממנו המים והוא יתייבש אז ע"י זה שהיא עוצרת את הירקות וסוחטת אותם נשברים הידות ושוב א"א לאחוז ע"י ידות אלו את הירקות כי הרי הירקות כבר נתייבשו והידות נשתברו ושוב הידות נשמש ונפסק האוכל מן היד מחמת שהיא כובשת אותם, וגם בזה בטל מהם דין יד והם טהורים, כך פירש רש"י שם.

שואל א"כ ר"פ את אביי כיון שנתברר שבלימוד התורה דורות האחרונים, היינו דורותיו של ר"פ ואביי, אינם נופלים מן הדור של רב יהודה, ממילא הוא שואל ואילו רב יהודה כי הוה שליף חד מסאניה כשרב יהודה רק הוציא נעל אחת (שליף הוציא, חד מסאניה נעל אחת) אתי מטרא כבר ירדו גשמים ואנן קא מצערינן נפשין אנחנו מצערים את עצמינו ומצווח קא צוחינן ואנחנו צווחים ומתפללים ומבקשים ולית דמשגח בן ובשמים אין משגיחים עלינו לרחם עלינו.

מהו הענין של רב יהודה שהוציא נעל אחת וירדו גשמים, זה ג"כ מסופר שם בגמרא בתענית דף כ"ד שרב יהודה יצא לשוק והוא ראה ששני אנשים זורקים לחם זה לזה אז הוא אמר כזה שובע יש בעולם, נתן את עיניו ונהיה רעב גדול, אמרו חכמים לשמש של רב יהודה שידאג שרב יהודה יצא לרחוב לשוק שידע שיש רעב בעולם, אז הוא כך עשה, וכשרב יהודה בא לצאת אז הוא ראה שהרבה אנשים מתקבצים יחד אז הוא שאל מהי האסיפה וההתקבצות הזאת של האנשים, אמרו לו שהם מתאספים על כוספיתא דתמרא, דהיינו על ספל של תמרים דלי מלא תמרים או פסולת של תמרים אומר רש"י, אמר ש"מ שיש רעב בעולם, אמר לו לשמש שלוף לי מסאניה תוציא לי את הנעליים, והוציא לו נעל אחת ומיד ירדו גשמים, זה מה שהוא שואל כאן שרב יהודה כ"כ היה גודל קדושתו וצדקותו של ר' יהודה שאם הוא רק הוציא נעל אחת כבר הוא נענה מן השמים ע"י צער קטן זה שכבר ירדו גשמים.

אמר ליה ענה לו אביי קמאי הוה קא מסרי נפשייהו אקדושת השם דורות ראשונים מסרו את נפשם על קדושת ה' אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם אנו דורות האחרונים על אף שיש לנו את לימוד התורה אבל אין אנו מוסרים את נפשינו על קדושת ה'.

כי הא דרב אדא בר אהבה חוייה לההיא כותית ר"א בר אהבה ראה לההיא כותית, גויה, דהות לבישא כרבלתא בשוקא היא הלכה בשוק כשהיא לבושה כרבלתא, אומר רש"י זה שם של לבוש חשוב, בצד מובא פירושו של הערוך שזה בגד אדום וזה מלשון כרבולת של תרנגול, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו בבגד אדום שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה, סבר דבת ישראל היא ר"א בר אהבה היה סבור שאשה זאת היא אשה בת ישראל קם קרעיה מינה והוא קרע ממנה את הבגד, אנלאי מילתא דכותית היא התגלה שהיא בכלל גויה ולא יהודיה, שיימוה בארבע מאה זוזי שמו את הבגד שהוא קרע שהוא שויו ד' מאות זוז ואת זה הוא היה צריך לשלם, אמר לה מה שמך שאל ר"א בר אהבה את אותה כותית מה שמה, אמרה ליה מתון, אמר

מפרש ר"ת שהמשנה מדברת בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל שואלים תוס' בעצמם מהמשכה של המשנה.

הרי אמרנו שנשים עבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין וחייבין בתפילה תפילה היא רחמים והיא רק חיוב מדרבנן ולכן תקנו את התפילה גם לנשים שחייבות בתפילה ולחינוך של קטנים.

וכאן שואלים תוס' על ר"ת, לשיטת ר"ת שמפרש שקטנים שהמשנה עוסקת בהם שהם פטורים מק"ש ומן התפילין זה בקטן שלא הגיע לחינוך איך אפשר לומר עליו שחייבים בתפילה וכי קטן שלא הגיע לחינוך חייב בתפילה, לכן מפרש ר"ת שמה שהמשנה אומרת עכשיו חייבים בתפילה לדעת ר"ת זה מתייחס רק לנשים ועבדים וזה בכלל לא מתייחס לקטן כיון שמדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, הרי כך היא שיטת ר"ת בפירוש המשנה, וא"כ חייבים בתפילה וודאי שזה לכו"ע נאמר על נשים ועבדים ועל קטן שהגיע לחינוך.

ובמזוזה הם ג"כ חייבים משום שמזוזה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא זה לא תלוי בזמן אז לכן גם נשים ועבדים חייבים במזוזה והגמרא תשאל פשיטא ולמה המשנה צריכה לומר זאת, ובברכת המזון גם בזה נשים חייבים אלא שבגמרא יש ספק אם החיוב של נשים בבהמ"ז הוא חיוב מן התורה או שזה חיוב מדרבנן כפי שנלמד בסוגיא.

גמרא. שואלת הגמרא קריאת שמע פשיטא, מצות עשה שהזמן גרמא הוא, כיון שק"ש היא מצות עשה שהזמן הגמרא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ולא יזה צורך המשנה היתה צריכה לומר לי זאת.

עונה הגמרא מהו דתימא הואיל ואית בה מלכות שמים שמכיון שבק"ש יש בזה הענין של קבלת עול מלכות שמים לחייב נשים אפילו שזה מצות עשה שהזמן גרמא קמשמע לן שנשים פטורות.

עוד למדנו במשנה ומן התפילין.

שואלת הגמרא פשיטא הרי מכיון שתפילין זה מצות עשה שהזמן גרמא פשיטא שנשים פטורות מזה.

עונה הגמרא מהו דתימא הואיל ואתקש למזוזה הרי בפסוק כתוב וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשערך, הרי יש היקש שהתורה הקישה מזוזה עם תפילין, והייתי סבור ללמוד תפילין ממזוזה כמו שבמזוזה נשים חייבות גם בתפילין נשים חייבות קמשמע לן על זה מלמד אותי התנא במשנה שאעפ"כ נשים פטורות מן התפילין.

עוד למדנו וחייבין בתפלה.

דרחמי ניהו כיון שיש בזה בקשת רחמים, והגירסא שלפנינו מהו דתימא הייתי סבור הואיל וכתוב בה (תהלים נ"ה) ערב ובקר וצהרים, הרי כתוב בפסוק בתהלים ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי שהרי יש זמנים קבועים לתפילה וזה יחשב למצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות קמשמע לן שכיון שזה רחמי נשים חייבות.

זו הגירסא שלפנינו אבל הב"ח כבר אמר שברוב הספרים לא

גידל הם שאלו לא קא מסתפי מר מיצר הרע ולא שאלו אותו, אם הוא לא מפחד מהעין הרע כמו שהם שאלו את ר' יוחנן, ומסביר שהטעם הוא שר' יוחנן הנשים היו מסתכלות על ר' יוחנן ושייך בזה עין הרע משא"כ רב גידל הוא הורה להם איך לטבול, וגם אין לשאול להיפך למה לא שאלו את ר' יוחנן אם הוא לא מפחד מיצר הרע, מסביר הב"ח שהרי על ר' יוחנן אמרו בתענית בדף ט' ובב"ק דף קי"ז שהעפפים של ר' יוחנן היו מכסים את עיניו והוא לא ראה רק אם הגביהו לו, היו צריכים להגביה לו את העפפים כדי שיוכל לראות, ולכן לר' יוחנן אין מה לשאול אם הוא מפחד מיצר הרע כי ר' יוחנן כשהוא יושב שם הוא בין כה לא מסתכל ולא רואה כיון שהעפפים מכסות את העינים שלו, כך הסביר הב"ח.

משנה. אומרת המשנה נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע - דף כ' ע"ב ומן התפילין.

מסביר רש"י נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, כך מבואר בקידושין דף כ"ט שנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא, ומכין שק"ש היא מצות עשה שהזמן גרמא הרי נתחייבנו לקרוא ק"ש פעמיים ביום בשכך כלילה ובקומך בזמן קימה בבקר הרי שזו מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות ומטעם זה הם גם פטורות מתפילין שהרי גם תפילין הם מצות עשה שהזמן גרמא אם בגלל שלילה לאו זמן תפילין כך הזכיר כאן רש"י וזו דעה אחת מדברי הגמרא שגם כלילה זה לא זמן שחייבים להניח בו תפילין, ואם בזמן ששבת זה לא זמן להניח בה תפילין כך שמצות עשה של תפילין היא ג"כ מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות, ומכיון שנשים פטורות גם העבדים פטורים שהרי כלל הוא שאין העבדים חייבים רק במצות שנשים חייבות כי לומדים בג"ש לה לה מאשה כל מצוה שאשה חייבת עבד חייב, מצות עשה שה"ג שנשים פטורות גם עבדים כנענים ג"כ פטורים, וגם הקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין, מסביר רש"י שמדובר אפילו בקטן שהגיע לחינוך שבכל המצות חייב אביו לחנכו במצות מדרבנן אבל לק"ש לא הטילו על אביו לחנך אותו בק"ש לפי שהוא אינו מצוי תמיד אצל הקטן כשמגיע זמן ק"ש, ומטעם זה ומן התפילין ג"כ קטן שאפילו הגיע לחינוך פטור משום שסתם קטן אינו יודע לשמור גופו שלא יפיח בהם, הרי מי שמניח תפילין צריך לדעת לשמור את עצמו לא להפיח כשהוא לבוש בתפילין והקטן מן הסתם אינו יודע לשמור גופו ולכן הוא פטור מן התפילין אפילו שהוא קטן שהגיע לחינוך, כך פירש רש"י את המשנה.

תוס' בסוף עמוד א' מביאים את פירושו של רש"י והם שואלים מהמבואר בסוכה בדף מ"ב קטן היודע לשמור תפילין היינו שהוא יודע לשמור את התפילין כשהוא לבוש אותם שלא להפיח בהם אביו חייב לקנות לו תפילין, הרי שבקטן שהגיע לחינוך ששייך שילבש תפילין הוא ג"כ חייב בחינוך במצות תפילין וכן בק"ש ג"כ יש לחייב אותו יותר מסתמא שהרי מצאנו שם באותה גמרא בסוכה דף מ"ב שקטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה ופסוק ראשון של ק"ש או וודאי שקטן שהגיע לחינוך סוברים תוס' חייב בק"ש, ונראה לר"ת, לכן

קובעת את הזמן בו אוכלים, **קמשמע לן** שנשים חייבות וזה לא נחשב מצות עשה שהזמן גרמא.

אומרת הגמרא **אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה**, המצוה של קידוש היום זה המצות עשה שלומדים מזכור את יום השבת לקדשו, זכרהו על היין, שצריך לקדש את היום בדברים, **אמר ר"א בר אהבה שגם נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה**.

שואלת הגמרא **אמאי** למה הנשים חייבות מצות עשה שהזמן גרמא הוא הרי המצוה של קידוש היום היא מצות עשה שהזמן גרמא, בשבת חייבים בקידוש היום, **וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות**.

אמר אבוי מדרבנן מה שאמרנו שנשים חייבות בקידוש אינו לא מדרבנן.

אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר ר"א בר אהבה הרי אומר שנשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, איך אתה יכול לפרש את דבריו שכוונתו מדרבנן, **ועוד כל מצות עשה נחייבנהו מדרבנן** נאמר בכל מצות עשה שהזמן גרמא שעל אף שמדאורייתא הם פטורות הרי שמדרבנן הם חייבות כמו שאתה רוצה לומר שבקידוש היום חייבו אותם מדרבנן.

אלא אמר רבא אמר קרא (שמות כ') **זכור** (דברים ה') **ושמור**, ב' הדברות של פרשת יתרו כתוב זכור את יום השבת לקדשו, ב' הדברות של פרשת ואתחנן כתוב שמור את יום השבת לקדשו, יש כאן היקש ללמוד אחד מהשני **כל שישנו בשמירה פירושו מי שמצווה בשמור את יום השבת לקדשו שזה הלא תעשה של לא תעשה כל מלאכה ישנו בזכירה** הוא מצווה גם בזכור את יום השבת שזו מצות עשה לזכור אותו על היין, היינו המצות עשה של קידוש היום, **והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה** גם נשים כיון שהם וודאי מצוות בשמור את יום השבת לקדשו שהרי משנה מפורשת היא בקידושין דף כ"ט כל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות, כל החילוק שיש בין מצות שהזמן גרמא שבהם נשים פטורות לבין מצות שלא הזמן גרמא שנשים חייבות זה רק במצות עשה שבמצות עשה אם זה מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אבל במצות לא תעשה אין שום חילוק ובין אם זו לא תעשה שהזמן גרמא כמחו לא תעשה כל מלאכה בשבת לבין אם זה לא תעשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות ו"לא שהרי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה ו"לא תעשה" שייך לעונשים שהרי התורה מענישה את מי שעובר על לאו, עכ"פ כיון שנשים ישנן בשמירה להיות מצווים בלאוין של לא תעשה כל מלאכה בשבת אז הם גם מצווים בזכירה שזו המצות עשה של קידוש היום "זכור את יום השבת לקדשו".

אומרת הגמרא **אמר ליה רבינא לרבא נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן**, מה שלמדנו במשנה שנשים חייבות בבהמ"ז האם החיוב שלהם הוא מדאורייתא או שהחיוב שלהם אינו אלא מדרבנן, מסביר רש"י מה הם צדדי הספק, האם נאמר כיון שכתוב ואכלת ושבעת ואז וברכת שזו המצות עשה של בהמ"ז הרי שזו מצות עשה שלא הזמן גרמא ונשים

גורסים את המהו דתימא, וכך רש"י אומר שאין לשאול פשיטא מכיון שזה לאו דאורייתא, והתוס' הבינו בכוונת דברי רש"י שכל הכלל שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות לא נאמר אלא במצות עשה דאורייתא שם יש כלל מצות עשה פירושו מדאורייתא זה אמרנו שאם זה זמן גרמא נשים פטורות, אבל כאן כיון שתפילה היא לאו דאורייתא מה שייך לשאול פשיטא ומה צורך יש לי לומר שהם חייבות על אף שיש פסוק ערב ובקר וצהריים, והסבירו כבר האחרונים שהתוס' הבינו בדברי רש"י ששיטת רש"י שנשים פטורות רק ממצות עשה דאורייתא שאם זה הזמן גרמא נשים פטורות אבל בדרבנן אפילו אם זה מצות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות, כך הבינו האחרונים בפירוש דברי התוס' איך שהם הבינו את רש"י, כפי שהצ"ח האריך כאן לבאר, ועל זה התוס' שואלים ומיישבים את הגירסא שלפנינו ותוס' סוברים שמכיון שזה זמן גרמא אפילו אם זה מצות עשה דרבנן ג"כ נשים פטורות, וכמו שמצינו הלל שכל חיובו אינו אלא דרבנן ונשים פטורות בגלל שזה מצות עשה שהזמן גרמא כמו שמבואר בסוכה דף ל"ח שנשים פטורות מקריאת הלל, אז לדעת התוס' הכלל הזה שמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות נאמר אפילו בדרבנן ולא רק בדאורייתא.

ובספר עינים למשפט האריך כאן לבאר את השיטות בענין זה אם במצות דרבנן נאמר הכלל שאם זה הזמן גרמא נשים פטורות או לא.

עוד למדנו במשנה ובמזוזה, שנשים חייבות במזוזה.

שואלת שוב הגמרא **פשיטא** כיון שמזוזה זו מצות עשה שלא הזמן גרמא פשיטא שהן חייבות.

עונה הגמרא **מהו דתימא** הייתי סבור לומר **הואיל ואתקש לתלמוד תורה הרי בפרשת והיה אם שמוע כתוב ולמדתם אותם את בניכם שזו המצוה של ת"ת ובסמוך לזה כתוב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך, יש א"כ היקש של מזוזה לת"ת, הייתי סבור ללמדו מה ת"ת נשים פטורות ואע"פ שת"ת זה לא מצות עשה שהזמן גרמא הרי ת"ת חייבים יומם ולילה "והגית בו יומם ולילה" ואין ת"ת נחשב מצות עשה שהזמן גרמא אז אע"פ כ נשים פטורות שנאמר ולמדתם אותם את בניכם פירושו בניכם ולא בנותיכם שבנות, נשים, פטורות מת"ת, אז הייתי סבור ללמוד שגם מזוזה על אף שזה לא הזמן גרמא נשים ג"כ יהיו פטורות כמו שהם פטורות מת"ת, **קמשמע לן** אומר לי התנא שנשים חייבות במזוזה.**

ומה באמת הטעם שנשים חייבות במזוזה אומר רש"י מהגמרא ביומא דף י"א כי כתוב למען ירבו ימיכם, הרי כך הוא סדר הפסוקים, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך למען ירבו ימיכם, הרי שבמצות מזוזה יש סגוליות לאריכות ימים, אומרת הגמרא גברא בעי חיי נשי לא בעי חיי, בתמיה וכי נשים אינן צריכות חיים, אז לכן נשים חייבות במזוזה.

עוד למדנו במשנה ובברכת המזון שנשים חייבות בבהמ"ז. שואלת הגמרא **פשיטא**, הרי כיון שבהמ"ז זה לא מצות עשה שהזמן גרמא וודאי שהם חייבות בבהמ"ז.

עונה הגמרא, **מהו דתימא הואיל וכתוב** (שמות ט"ז) **בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם כבקר לשבע** אז היינו סבורים **כמצות עשה שהזמן גרמא דמי** שהרי התורה

ושאלת הגמרא מאי מהו הדין, אם נשים חייבות בבהמ"ז מן התורה או רק מדרבנן.

אומרת הגמרא **תא שמע באמת אמרו בן מברך לאכילו בן אפילו כשהוא קטן יכול הוא לברך בהמ"ז להוציא את אביו מידי חובת בהמ"ז** אם אין אביו יודע לברך, **ועבד מברך לרבנו העבד כנעני יכול לברך ולהוציא ידי חובה את האדון שלו, ואשה מברכת לבעלה והאשה יכולה לברך ולהוציא ידי חובת בעלה מבהמ"ז, אבל אמרו חכמים תבא מארה לאדם** (זה לשון קללה כמו ארה לי, תקלל) תבוא קללה על האדם שאשתו ובניו מברכין לו שהוא לא למד והוא כזה עם הארץ שאשתו ובניו צריך לברך לו, ומכאן מוכיחה הגמרא **אי אמרת בשלמא דאורייתא** אם חיובם של נשים בבהמ"ז הוא חיוב דאורייתא **אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא** מוכן איך האשה יכולה להוציא את בעלה ידי חובתו מבהמ"ז, כיון שהיא חייבת מדאורייתא אז היא יכולה להוציא אותו מבהמ"ז שהוא חייב מדאורייתא, **אלא אי אמרת דרבנן** אבל אם תאמר שכל חיובה של האשה בבהמ"ז אינו אלא מדרבנן **אתי דרבנן ומפיק דאורייתא** וכי יתכן שהיא שאינה חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן תוציא את בעלה שהוא חייב בבהמ"ז מדאורייתא, ומזה רוצה הגמרא להוכיח שחיוב בהמ"ז בנשים הוא באמת מדאורייתא.

דוחה הגמרא ולטעמיך קטן בר חיובא הוא הרי כאן כתוב שהקטן מברך לאביו, וכי הקטן הוא בר חיובא לומר שהוא יכול להוציא את אביו ידי חובתו.

אלא הכא במאי עסקינן כגון שאכל שיעורא דרבנן דאתי רבנן ומפיק דרבנן מדובר שהוא לא אכל כדי שביעה, משום שהשיעור להתחייב בבהמ"ז מן התורה כתוב בתורה ואכלת ושבעת אז וברכת, וחיוב בהמ"ז דאורייתא אינו אלא במי שאכל כדי שביעה אבל אם הוא רק אכל כזית לר"מ או כביצה לר' יהודה הוא אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן, ולכן כשהקטן שחייב בבהמ"ז מדרבנן מוציא את אביו שאכל רק שיעור כזית שהוא חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אז הקטן יכול להוציא אותו כיון ששניהם לא חייבים אלא מדרבנן ולכן גם האשה אפילו אם נאמר שהיא חייבת בבהמ"ז דרבנן יכולה היא להוציא את בעלה ידי חובת בהמ"ז, מדובר שבעלה אכל רק שיעור כזית שהחיוב בהמ"ז אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא **דרש רב עירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי זמנין אמר לה משמיה דרבי אסי** פעמים שהוא אמר זאת משמו של ר' אמי ופעמים שהוא אמר זאת משמו של ר' אסי, **אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבנו של עולם כתוב בתורתך** (דברים י') **אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד הרי שהקב"ה אינו נושא פנים והלא אתה נושא פנים לישראל דכתיב** (במדבר ו') **ישא ה' פניו אליך הרי שהקב"ה נושא פנים לישראל, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה** (דברים ח') **ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך שמשמעות הפסוק היא שאין האדם חייב לברך בהמ"ז רק אם הוא שבע, אם הוא אכל כדי שביעה, והם מדקדקים על עצמם עד כזית ועד כביצה.**

חייבות, או שמא זה דרבנן כיון שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך והארץ לא ניתנה לנקבות לנחלה, נחלת ארץ ישראל נתחלקה לזכרים לגברים ולא לנשים, אז לכן אולי הן לא חייבות בבהמ"ז מן התורה, אומר רש"י אם תשאל בנות צלפחד שהיו נשים נטלו חלק ונחלה בא"י, זה לא היה החלק שלהן עצמן אלא את חלק אביהם הן נטלו שהוא היה מיוצאי מצרים, כך הם צדדי הספק לפירושו של רש"י.

שואלים על כך תוס' בד"ה נשים שאם כן גם על כהנים ולוים נסתפק גם באותו ספק שכיון שכהנים ולוים לא נטלו חלק בארץ אז אולי גם הם אינם חייבים בבהמ"ז רק מדרבנן ולמה הגמרא לא מסתפקת על כהנים ולוים, לכן מפרשים תוס' שהטעם של הספק שמא לא חייבות נשים רק מדרבנן משום שבבהמ"ז אנחנו אומרים על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלמדתנו והרי נשים אינן יכולות לא להזכיר ברית ולא תורה כי הן לא לומדות תורה ולא שייך להם ברית והרי בגמרא לקמן בדף מ"ט כתוב מי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא ידי חובתו, אז לכן הגמרא כאן מסתפקת כיון שנשים אינן יכולות לומר ברית ותורה אז חיוב בהמ"ז שלהם אינו אלא מדרבנן או שמא כיון שלא שייך בהם לא ברית ולא תורה אז הם כן חייבות מדאורייתא, ומזה שאמרנו בדף מ"ט שמי שלא אמר ברית ותורה בבהמ"ז לא יצא ידי חובתו זה מדובר באנשים שהם שייכים בברית ותורה כי אם הם לא אמרו הרי שהם [לא] יצאו ידי חובתם, וזוהי האיבעיא וצדדי הספק לדעתם של התוס'.

רעק"א מציין לעיין בתשובות התשב"ץ בחלק א' סימן קס"ט, שם התשב"ץ מבאר כפירושו של רש"י והוא מביא את הקושיא של תוס' בלשון אחר שהקושיא היתה גרים ועבדים שלא יהיו חייבים בבהמ"ז מדאורייתא כיון שהם לא נטלו חלק ונחלה בארץ, מביא התשב"ץ לתרץ גרים ועבדים כיון שסוף סוף הם זכרים הם גברים זכרים ושם זכרים נטלו חלק בארץ, הרי שלכן פשוט הדבר שהם חייבים בבהמ"ז דאורייתא, ותירוץ זה כמובן מתרץ גם את קושייתם של התוס' כהנים ולוים כיון שסוף סוף הם זכרים שזכרים כן נטלו חלק ונחלה בארץ אז פשוט הדבר שגם הם חייבים בבהמ"ז מן התורה, משא"כ בנשים ששום אשה לא קיבלה חלק משלה בנחלת הארץ בזה אנחנו מסתפקים שמא חיוב בהמ"ז של נשים אינו אלא מדרבנן.

אומרת הגמרא **למאי נפקא מינה, לאפוקי רבים ידי חובתן. אי אמרת דאורייתא** אם אשה חייבת בבהמ"ז מן התורה **אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא** אז היא יכולה גם להוציא גברים זכרים בבהמ"ז כי הם אמנם חייבים מדאורייתא גם היא חייבת בבהמ"ז מדאורייתא, **ואי אמרת דרבנן** אבל אם תאמר שכל החיוב של נשים בבהמ"ז אינו אלא דרבנן הוי שאינו מחוייב בדבר נחשבת האשה כמי שאינו מחוייב בדבר שהרי מדאורייתא היא באמת לא מחוייבת וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרכים ידי חובתן ולכן היא ג"כ לא תוכל להוציא את ידי חובת האיש שחייב בבהמ"ז דאורייתא כיון שהיא לא חייבת רק מדרבנן.

ראשונים הסוברים שהמסקנה להלכה היא ששנים חייבות בבהמ"ז מן התורה הרי שהסומך על דברי השא"ג והאחרונים הרוצה לסמוך על דעתם שאשה שיש ספק בידה אם היא בירכה לא צריכה לברך אין למחות בידו כיון שדעת הרבה ראשונים שהחויב שלה בבהמ"ז הוא דאורייתא.

בענין שלמדנו בסוגיא שאם האשה חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן אין היא יכולה להוציא את האיש שחייב בבהמ"ז מדאורייתא, בזה הקשו כל הראשונים ואת זה הקשו גם התוס' לקמן בדף מ"ח מהגמרא ששם מבואר שמי שאכל כזית דגן רשאי ויכול להוציא אחרים ידי חובתן, והרי כאן בפשטות הסוגיא מבואר שמי שאוכל כזית אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן ואעפ"כ יכול הוא להוציא את האחרים ידי חובתן אפילו שהם אכלו כדי שביעה והם חייבים בבהמ"ז מן התורה, ולמה באשה שאם היא לא חייבת בבהמ"ז רק מדרבנן היא לא יכולה להוציא לאחרים שחייבים מן התורה, תירצו שם התוס' והביאו את דבריהם תר"י כאן ועוד ראשונים וכן הרא"ש (ואנחנו מביאים את הדברים מלשוננו של הרא"ש סוף סימן י"ג אצלנו בפרק) שאין זה דומה משום שהאיש אע"פ שהוא לא אכל כלום מן התורה יכול היה לפטור את חבירו בבהמ"ז כיון שכל ישראל ערבים זה בזה ויש ערבות שכל אחד ערב עבור שאר ישראל להציל אותם מן העבירה ולפטור אותם מחיובי המצוות שהם חייבים ולהוציא אותם ידי חובתן, אלא שמדרבנן אמרו לא לברך ברכת הנהנין בלי שום הנאה, ולכן כיון שכל הצורך כדי להוציא אחרים באכילת כזית דגן הוא רק מדרבנן או בזה שהוא אכל כזית דגן אע"פ שעדיין אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן יכול הוא להוציא את האחרים שאכלו אפילו שהם אכלו כדי שביעה כיון שמדין הערבות הוא היה יכול להוציא אותם מן התורה גם בלי שהוא אכל בכלל, משא"כ אשה אינה בכלל הערבות ולכן אינה מוציאה אלא את מי שחויבו מדרבנן.

ובענין זה ששנים הם לא בכלל ערבות שהוזכר כאן ברא"ש האריכו בזה הנודע ביהודה בדגול מרבבה, רעק"א בתשובותיו בסימן ז', אריכות גדולה, ובכל הענין של מי שמחוייב מדרבנן אם הוא יכול להוציא את מי שמחוייב מדאורייתא האריך שם רעק"א בסימן ז'.

וזהי שיטת הראשונים שנוקטים להלכה כדברי הגמרא אצלנו שמי שאכל כזית דגן אינו חייב בבהמ"ז אלא מדרבנן ואעפ"כ הוא יכול להוציא אחרים ידי חובתן על אף שהם אכלו כדי שביעה שזה חיוב דאורייתא מסברא זאת שבגלל הערבות הוא יכול להוציא, אבל הרבה ראשונים הראב"ד אצלנו ועוד ראשונים פוסקים מכח קושיא זאת שאין ההלכה כפי הסוגיא אצלנו שהאוכל כזית דגן אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אלא שגם מי שאוכל כזית דגן מתחייב בבהמ"ז מן התורה ולכן אומרת שם הגמרא שהוא יכול להוציא אחרים ידי חובתן, וגם בזה נביא את דברי המ"ב שהמ"ב ביאר כבר בסוף סימן קפ"ד שם כתוב במחבר ששיעור אכילה לברך עליו בהמ"ז הוא בכזית, מבאר המ"ב בביאור הלכה ד"ה בכזית שדעת רוב הפוסקים שמי שאכל כזית אינו חייב בבהמ"ז רק מדרבנן אבל הוא מאריך להביא שם הרבה ראשונים כפי שהזכרנו הסוברים שגם מי שאכל רק כזית דגן ג"כ מתחייב בבהמ"ז דאורייתא, והמ"ב מביא מדברי החינוך מהו הגדר של אכילה כדי שביעה שאז לכו"ע הוא מתחייב בבהמ"ז מן התורה, שהשיעור שביעה

מביא רש"י את המשנה לקמן בדף מ"ה שהמשנה אומרת עד כמה מזמנים היינו באיזה שיעור של אכילה מתחייבים בבהמ"ז, ר"מ אומר עד כזית, שאם הוא אכל כזית הוא חייב בבהמ"ז, ר' יהודה אומר עד כביצה, הרי שהחמירו לדקדק ולהחמיר על עצמם לפנים משורת הדין ומחייבים את עצמם בבהמ"ז על כזית ועל כביצה ולכן גם הקב"ה נושא פנים לישראל לנהוג אתם לפנים משורת הדין.

למדנו א"כ עכשיו בסוגיא ג' ענינים שיש בהם אריכות גדולה בדברי הראשונים, עצם האיבעיע של הגמרא איך ההלכה באלה זאת אם נשים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או שנים חייבות רק מדרבנן, ענין שני שהוזכר כאן שמי שחייב מדרבנן אינו יכול להוציא את מי שחייב בבהמ"ז מדאורייתא, וענין שלישי שפשטות הסוגיא שרק מי שאכל כדי שביעה הוא זה שחייב בבהמ"ז מן התורה אבל מי שאכל רק שיעור כזית החיוב שלו בבהמ"ז אינו אלא דרבנן, וכפי שאמרנו יש בזה אריכות גדולה בדברי הראשונים בסוגייתנו, על הרי"ף בדברי הבעל המאור הרמב"ן הראב"ד תר"י הרא"ש במקום הרשב"א וכן התוס' לקמן בדף מ"ח סוף עמוד א' ותחלת עמוד ב', ונבאר בקצרה את תמצית שיטות הראשונים ואיך ההלכה בענין זה. ראשונה בענין האיבעיע אם נשים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או שאינן חייבות אלא מדרבנן, פוסק המחבר בסימן קפ"ו סעיף א' נשים חייבות בבהמ"ז וספק הוא אם הן חייבות מדאורייתא ומוציאות את האנשים אם אינן חייבות אלא מדרבנן ואינן מוציאות אלא על מי שאינו חייב אלא מדרבנן ומי שאכל כדי שביעה וחויבו מדאורייתא לא יוכלו נשים להוציא אותו, מביא כבר המ"ב שהטור מסיק במסקנה על כך שמפני שהוא ספק נקטינן שהן אינן יכולות להוציא את האחרים שאכלו כדי שביעה.

מסביר כבר המ"ב בביאור הלכה שם בתחת סימן קפ"ו שנידון זה המחבר בשו"ע פסק שנשארנו בספק האם נשים בבהמ"ז חייבות מדאורייתא או מדרבנן שזוהי אמנם שיטת הרמב"ם הרא"ש ובעל המאור שכל הראשונים האלו סוברים שזו היא איבעיא דלא איפשיטא ולא נפשטה האיבעיא הזאת ולכן באמת נשארנו בספק אם הם חייבות בבהמ"ז מדאורייתא או מדרבנן, אבל המ"ב מביא הרבה ראשונים שסוברים שמסקנת הגמרא ששנים חייבות בבהמ"ז מדאורייתא, וזהי שיטת רב האי גאון ועוד גאונים שמוזכרים כאן במחלמות ברמב"ן, כך היא דעת הראב"ד והרשב"א הסכים עם דעתו של הראב"ד, והוא מונה שם עוד כמה וכמה ראשונים, ויש בזה נ"מ גדולה להלכה לענין אשה שאכלה כדי שביעה והרי אדם איש שאוכל כדי שביעה בודאי חייב בבהמ"ז מדאורייתא ואם יש לו ספק אם הוא בירך בהמ"ז או לא הוא חייב לחזור ולברך מספק כי ספיקא דאורייתא לחומרא, מה דינה של אשה שאכלה כדי שביעה ויש לה ספק אם היא בירכה, מביא המ"ב שם בסימן קפ"ו ס"ק ג' שדעת השא"ג וכן הסכים אתו החיי אדם ועוד אחרונים שהאשה אם נסתפקה אם היא בירכה היא חייבת לברך, אלא שרעק"ע וכן הברכי יוסף פסקו שהיא אינה צריכה לחזור לברך מכיון שיש לנו ספק שמא כל החיוב שלה בבהמ"ז הוא מדרבנן הרי ספק אם היא בירכה הוא ספק דרבנן וספק דרבנן הוא לקולא, אומר המ"ב שמכיון שיש הרבה

שמדברים דיבורים של תורה ולא לענין הרהור כך התקנה של עזרא שתיקן טבילה לבעלי קריין אע"פ שההרהור נחשב כדיבור זה רק לענין שהוא יוצא בו ידי חובת ק"ש אבל לענין מה שבעל קרי אסור להרהר זה רק כמו שהיה בסיני שהיה שם דיבור ולכן היו צריכים לטבול אבל על הרהור בדברי תורה אין צורך בטבילת עזרא.

אומרים תוס' איפה היה דיבור בסיני, הקב"ה דיבר אל ישראל וישראל היו שותקים אז הרי שזה היה הרהור ולא דיבור, אומרים תוס' שומע כעונה, אז בשמיעתם דברי תורה מפי הקב"ה היו נחשבים כעונה ולכן הם היו צריכים לפרוש ולטבול ולהטהר משום שהם היו שומע כעונה ודינם כמדברים דברי תורה.

ורב חסדא אמר הרהור לאו כדבור דמי דאי סלקא דעתך הרהור כדבור דמי יוציא בשפתיו אם התרת לו להרהר ק"ש אע"פ שהוא טמא בטומאת קרי על אף שההרהור נחשב כדיבור אז הרי יכולים גם להתיר לו להוציא בשפתיו כמו שהתרת לו את הרהור.

שואלת שוב הגמרא **אלא מאי הרהור לאו כדבור דמי** אז אתה רוצה להוכיח שההרהור לא נחשב כדיבור ולכן מותר לו לבעל קרי להרהר כי זה לא נחשב כדיבור א"כ למה מהרהר אם הוא לא יוצא בזה ידי חובת ק"ש מה התועלת בזה שהוא מהרהר הרי בין כה הוא לא יוצא בזה ידי ק"ש. **אמר רבי אלעזר כדי שלא יהו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל** שלא יהיה מצב כזה שכל העולם עוסקים בק"ש ואילו הוא יושב בטל.

שואלת הגמרא ונגרסם **בפרקא אחרינא** נכון שאין אנו רוצים שהוא יראה כיושב בטל, שיגרסו פרק אחר ולא דווקא ק"ש, מסביר הב"ח שכוננת הקושיא שיגרסו בהלכות דרך ארץ שנלמד לקמן בדף כ"ב שבעל קרי מותר לו ללמוד הלכות דרך ארץ.

אמר רב אדא בר אהבה בדבר שהצבור עוסקין בו אנחנו רוצים שגם הוא יעשה ויהרהר בדבר שהצבור עוסקים בו שזה בק"ש עצמה.

- דף כ"א ע"א

שואלת הגמרא והרי **תפלה דדבר שהצבור עוסקין בו** הרי גם תפילה זה דבר שהצבור עוסקים בו והם עומדים בתפילה ותנן נלמד במשנה לקמן בדף כ"ב **היה עומד בתפלה** אדם שנעמד להתפלל י"ח ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אז הוא לא מפסיק מן התפילה, **אלא יקצר** אומר רש"י כל ברכה וברכה מן הברכות של י"ח הוא צריך לקצר אותם, ומזה אחנו מדייקים לשאול **מעמא דאתחיל** רק בגלל שהוא כבר התחיל את התפילה לכן הוא לא מפסיק אם הוא נזכר כשהוא טמא, **הא לא אתחיל לא יתחיל** אם הוא לא התחיל והוא יודע שהוא טמא לא יתחיל בתפילה על אף שהתפילה זה דבר שהצבור עוסקים בו.

עונה ומתוצת הגמרא **שאני תפלה דלית בה מלכות שמים**, זוהי הגירסא שלפנינו וזו היא הגירסא שרש"י מפרש אותה בפירושו השני ואומר שלשון זה נראה שהוא עיקר, שתפילה אין בה מלכות שמים, פירושו ק"ש יש בה קבלת עול מלכות

אינו שוה בכל אדם אלא כל אחד יודע שביעתו ואם דרכו תמיד לאכול כדי מחיתו לכך גם זה נחשב שביעה ולכ"ע הוא חייב בבהמ"ז דאורייתא.

משנה. אומרת המשנה **בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה**, מסביר רש"י מתקנת עזרא ואילך, עזרא הסופר מבואר בב"ק דף פ"ב בפרק מרובה שהוא תיקן טבילה לבעלי קריין אדם, אדם שהוא טמא בטומאת קרי תקן עזרא שצריך הוא לטבול קודם שעוסק בתורה, אומרת א"כ המשנה שבעל קרי כשמגיע זמן ק"ש הוא מהרהר את הק"ש בלבו כשמגיע זמן המקרא אבל הוא לא מוציא בשפתיים, ואילו את הברכות של ק"ש הוא אינו מברך לא את הברכות שלפני הק"ש לא לפניו ולא את הברכות שלאחריה, שאפילו בהרהור הוא ג"כ לא מהרהר את הברכות, מסביר רש"י כיון שהברכות של ק"ש הם לא מדאורייתא מחוייבים לא הצריכו אותו רבנן להרהר את הברכות של ק"ש, **ועל המזון מברך לאחריו** כיון שזה חיובא דאורייתא, מסבירים תר"י שגם מה שנאמר על המזון מברך לאחריו הכוונה בהרהור שהוא מהרהר בלבו את בהמ"ז שהוא מחוייב בו מן התורה ואינו מברך לפניו את הברכה של המוציא לחם מן הארץ לפני המזון הוא לא חייב להרהר את הברכה כיון שהיא לאו דאורייתא, **רבי יהודה אומר מברך לפנייהם ולאחרייהם** ובגמרא יפורש דברי ר' יהודה.

גמרא. אומרת הגמרא, **אמר רבינא זאת אומרת יש ללמוד מהמשנה הרהור כדבור דמי שהרהור שהאדם מהרהר במחשבת הלב הוא מהרהר במחשבתו, אז הוא יוצא בזה ידי חובת ק"ש וכל אדם ג"כ יכול לצאת ידי חובתו בהרהור כי הרהור נחשב כמו דיבור, דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי כי אם הרהור שהוא מהרהר את הק"ש זה לא כדיבור למה מהרהר למה שהיהרהר בק"ש אם הוא לא יוצא בה ידי חובתו מה מועיל הרהור שהוא מהרהר בק"ש, ולכן מוכיח מזה רבינא שהרהור הוא כדיבור.**

שואלת הגמרא **אלא מאי הרהור כדבור דמי** ולדברך שההרהור הוא כדיבור, **יוציא בשפתיו** מסבירים תוס' את הקושיא כיון שאתה מתיר לו את הרהור אע"פ שהוא נחשב כדיבור לענין שיוכל לצאת בו ידי ק"ש כמו כן הרהור נחשב ונקרא דיבור לענין שהוא יחשב במה שהוא מהרהר כעוסק בתורה ומכיון שהתרת לו להרהר אע"פ שהוא בעל קרי יוציא בשפתיו, ותתיר לו גם לומר בדיבור פה ובהוצאה בשפתיים את הק"ש כיון שהתרת לו את הרהור והרי גם הרהור הוא כדיבור ולמה שלא יוציא בשפתיו.

עונה ומתוצת הגמרא **בדאשבחן בסיני**.

מסביר רש"י הרי הקב"ה צוה שבנ"י לא יגשו "אל תגשו אל אשה" והוא הפריש אותם מאשה ועל פרישה זו שהקב"ה הפריש את ישראל מלהיות טמאים בטומאת קרי סמך עזרא ועל זה היה הסמיכות שלו לתקן טבילה לבעל קריין קודם שהם עוסקים בתורה, וכמו שלומדים מהפסוק והודעתם לבניך ובסמוך לו כתוב יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב כפי שנלמד לקמן בדף כ"א ע"ב, וא"כ כמו שבסיני הציווי לפרוש מן האשה היה בכדי לא להיות טמאים בשעה